

zárófaltól É-ra eső 2010/1 szelvényrészben is. A várudvar ezen részének szintje kb. 1 m-rel magasabb volt a többinél, talán a közeli K-i bástya földanyaga kerülhetett ide annak felrobbantása során.

A feltáráson előkerült leletanyag – a kút anyagának kivételével – a 17. századból való, zömét kerámia alkotja. Az épületben talált kerámia kisebb számban edények töredékei, nagy hányadát a kályhaszemek és a kályhacsempék alkották. A kerámia mellett a leletek zömét az épület szerves részét alkotó „T” fejű vasszegek és kapcsok adták, kisebb számban előkerült néhány üvegtöredék is. Az ásatáson előkerült leletek közül kiemelendő az épület járósíntjén megtalált bomba, mely teljesen ép állapotban került a napvilágra. Az előkerülés helye arra utal, hogy a lövedéket az épület pusztulása miatt vagy más okból nem használták fel.

Munkatársak: Költő László, Orha Zoltán, Simmer Livia régészek és a ZMNE hallgatói.

VÁNDOR LÁSZLÓ

379. Paks-Csámpa, Püspök-domb (KÖH 23224)

(Tolna megye) Ró

2010. augusztus 11–13-án terepbejárást és műszeres lelőhely-felderítést végeztünk Dunaszentgyörgy külterületén. A régészeti kutatást a Fadd–Paks gázvezeték 18,53 km-es nyomvonalának földmunkái tették szükségessé. A terepbejárás során a tervezett gázvezeték nyomvonalát a vezeték gerincvonalától 50-50 m szélességben kutattuk. A felszíni leletgyűjtést műszeres felderítéssel egészítettük ki.

A Püspök-dombtól D-re jelentős mennyiségű kerámiát, ill. újabb római kori érmét találtunk a 6. sz. főúttól Ny-i irányban. Ezáltal a meglévő régészeti lelőhely kiterjedését Ny-i irányba jelentősen módosítottuk. Ettől a ponttól Ny-i irányba haladva az erdőtől D-re, a dűlőút mentén a műszeres leletfelderítés kettétört bronzlándzsa részleteit lokalizálta, míg a felszínen újabb római kori kerámia jelentkezett. A dűlőút mentén tovább haladva, annak É-i oldalán középkori(?) eredetű övcsat került elő. A nyomvonal területén az ÉNy–DK-i irányú és az É–D-i irányú dűlőút metszéspontjától É-i irányba feltehetően feltöltést végeztek, erre utal a szemetes talajú föld.

Munkatársak: Tóth Bálint, Nagy Balázs, Szabó Zoltán.

LIGNER JÁCINT

380. Paks-Dunakömlőd, Bottyánsánc (Lussonium) (KÖH 20027)

(Tolna megye) Ró, Kú

A 2010. július 12-től december 15-ig tartó régészeti feltárás a Bottyánsáncon elhelyezkedő római katonai tábor és a mellette lévő dombon elhelyezkedő római kori temető további kutatását, valamint a környező terüle-

tek intenzív régészeti terepbejárása révén a római kori topográfiára vonatkozó adatok revízióját és bővítését tűzte ki célul.

Lussonium, katonai tábor

Folytattuk a már 2008-ban megkezdett régészeti kutatást a római erőd ÉK-i részében egy több szelvényben húzódó egybefüggő ásatási felülettel és egy kutatóárokbal. Másrészt az 1972-ben meghatározott Ny-i erőd fal és a feltételezett belső épületek viszonyának tisztázása volt fő célunk.

Az ÉK-i részen, az egybefüggő ásatási felszín a 2009. évi területhez szorosan kapcsolódva, attól D-re helyezkedett el, mintegy 155 m²-en. Egyik fontos feladatunk volt a 2009-ben feltárt, a római kori úthoz K-ről kapcsolódó egykori épület funkciójának és kiterjedésének tisztázása. Az egykori épület már meglévő, Ny-i zárófalán kívül megtaláltuk az épület D-i és K-i falait is, valamint 2 vékonyabb, belső térelválasztó falat is sikerült lokalizálnunk, melyek azonban nagy valószínűséggel nem egykorúak. A feltárást befejezve, de a leletanyagot még nem teljesen kiértékelve úgy tűnik, hogy az épületet legalább egyszer megújították, ill. közvetlenül mellette (hozzáépítve?) egy másik épület is elhelyezkedett, ennek járósíntjét és D-i zárófalát szintén megtaláltuk. Bizonyosnak látszik, hogy az épületeket a késő római korban használták, hiszen a falak szintjéről, ill. felette több tucat késő római érme is előkerült, ellenben a szintjük alatt elhelyezkedő rétegekben többségében korai és középső császárkori leletanyagot, nagyszámú kőomladékot és téglatörmelékot találtunk. Az épületek pontos kiterjedésének megállapítását nehezíti, hogy a falak egy részét megbolygatták, ill. elbontották a későbbi évszázadokban. Az ásatási területen már nem észlelhető a római kori út vonala sem. Az épület vagy épületek funkciójának meghatározásához viszont nagy jelentőséggel bír, hogy a falak mentén jelentős mennyiségű sávosan vörösre és sárgára festett vakolatdarabot valamint növényi ornamentikával ellátott freskótöredékeket is találtunk. Az ásatási terület ÉK-i felének nagy részén megtaláltuk a már 2009-ben is észlelt, átégett rétegekkel teli betöltést, melyben a bronz császárszobor-töredék is előkerült. Ebben a rétegben két további négyzet alakú kemencét is találtunk, amely újból alátámasztja a terület műhelykörzetként való értelmezését, nagy valószínűséggel a késő római időszakot megelőző periódusban.

2008 folyamán megtörtént a katonai tábor geofizikai felmérése, ami – bár korlátozott eredményeket hozott – az erőd É-i részén jól kivehetően mutatott két nagyobb méretű, négyzetes alaprajzú épületet, melyeket a római kori út Ny-i és K-i oldalára lokalizáltunk. Ezen épületek K–Ny-i kiterjedését az épületek középvonalára húzott kutatóárokbal terveztük meghatározni. A kutatóárokban azonban épületeket nem, csak amorf alakú omladékhalmokat találtunk, nagyobb kiterjedésben annak Ny-i és középső részén, kizárólag csak az úttól Ny-ra. Az árok Ny-i részén feltártunk egy kövekből kirakott, kör

alaprajzú kemencét is, a munkagödrével együtt, ettől nem messze pedig egy falcsontot találtunk, melynek iránya bizonytalan, de valószínűleg É-D-i. Az árok K-i felében viszont egy sír került elő, melybe egy 5. századi pre-hunkori előkelő asszony felékszerezett tetemét fektették. A nő vázán többek között egy fibulapár, egy csont tűtartó, egy gyöngyökkel kirakott tarsoly, egy kés és egy övcsat helyezkedett el.

Az árok K-i végében egy kora újkori kisméretű sütkemencét is sikerült feltárnunk.

Az erőd belső területén, egy Ny-K irányú kutatóárkot helyeztünk el, a korábban lokalizált Ny-i erőd fal (Visy Zsolt 1972-es kutatása) közelében. Az árokban jelentős mélységű kora újkori bolygatást észleltünk, a Bottyánsánc és a hozzá kapcsolódó, belső épületek elszenesedett gerendamaradványait is sikerült dokumentálnunk. A római kori struktúrákat egy É-D-i irányú fal, és több nagy kiterjedésű járószint, valamint omladékok jelezték, melyek egy, az 1972-ben talált Ny-i falhoz kapcsolódó újabb késő római épülethez tartoztak. Mivel 2 sorban előkerültek cölöplyukak is a fal irányára merőlegesen, valószínű, hogy az egykori gabonatarló helyiséget találtuk meg. A cölöplyukak a korábban erőd falnak meghatározott kőfalig tartanak, így feltételezhető, hogy az egykori horreum ráépült az erőd falra. A kutatóárok gazdag római kori leletanyaga (viseleti tárgyak, katonai felszerelés, érmek) mellett jelentős számúnak mondható a kora újkori emlékek száma is (edények, libertás, ágyúgolyó). Itt kell megemlítenünk az ásatási idény legjelentősebb leletét is, egy aranyozott bronz krisztogrammos sisakveretet, amely a paksi térség első kora kereszténységre utaló emléke.

Lussonium, vicus

2009-ben már végeztünk kutatásokat a Bottyánsánc É-i részén, az erődtől és a legkülső ÉNy-i fossától É-ra elhelyezkedő alacsonyabb teraszos területen, a majdan megépítendő látogatóközpont helyén. Ettől a területtől É-ra azonban újabb szórványos leletanyag került elő, melyek indokoltá tették a terület további vizsgálatát. A Sánc-hegy ÉK-i lejtőjén a római kori erőd helyreállított kapujához felvezető betonút mellett ezért egy újabb É-D irányú kutatóárkot helyeztünk el. Az árokban falmaradványokat, építőanyagot (faragott köveket, habarcsot, római téglatöredékeket), freskó- és vakolattöredékeket, jelentős mennyiségű római kori kerámiát, valamint fémtárgyakat és állatcsontot is gyűjtöttünk. A kutatóárokban megfigyelt jelenségek és előkerült leletek nagyobb kiterjedésű római kori település É-D irányú megbolygatott maradványaira utalnak. A településnyomok a Sánc-hegy római kori topográfiai adatainak tükrében, az erődtől, az erőd védőárkaitól É-ra elhelyezkedő polgári településhez, az É-i vicushoz kapcsolódhatnak. A feltárás után egy É-D irányú, vékony fal nyomait találtuk meg, melyet helyenként megsemmisített egy korábbi bolygatás. Mivel a falnak csak egy része került elő, bizonyosra vehető, hogy további

szakaszai a kapuhoz felvezető betonút alatt találhatóak, melyet azonban nem volt lehetőségünk elbontani ebben az évben. Nyugati irányban 1,5 m-re rábontottunk a fal irányára merőlegesen, azonban régészeti objektumokat nem, csupán leletanyagot találtunk. Legjelentősebb leletünk egy csaknem ép állapotban előkerült római antefixum volt, melyet a kutatóárok D-i részén, a fal közvetlen közelében találtunk meg.

Az É-i vicus kutatására ezt megelőzően az 1960-as évek végén került sor, amikor a Sánc-hegy ÉNy-i részét kutatták. Ezek a kutatások a római települést sikeresen lokalizálták, ám kiterjedésére és szerkezetére vonatkozólag nem álltak rendelkezésünkre információk. A most előkerült maradványok rendkívül fontosak, hiszen előkerülésük révén bizonyossá vált, hogy a vicus a Bottyánsánc É-i lejtős, teraszos területének egészére kiterjed.

Lussonium, római temető

2010. évi feltárásaink másik helyszíne a római kori temető volt, melyet 2009-ben sikerült lokalizálnunk az erődtől ÉNy-ra fekvő dombháton. Az ásatás alapterülete mintegy 350 m² volt ebben az évben. A humuszréteg eltávolítása után 40 sírra utaló, téglalap alakú folt rajzolódott ki, ill. egy sekély vékony árok; ezek közül 2010-ben 19 sírt és az árkot tártunk fel. A sírok tájolása, egy-két kivételtől eltekintve, ÉÉNy-DDK, a sírok lekerekített, ill. szabályos téglalap alakúak, átlagos mélységük a jelenkori talajszinttől számítva 70–100 cm. Valamennyi sírra már bolygatott állapotban találtunk rá, a vázak megmaradt részei nyújtott helyzetben helyezkedtek el, a karok eredeti elhelyezkedése minden esetben bizonytalan. A feltárt sírok közül egyetlen esetben találtunk terméskövekkel és téglával kirakott oldalfalat, a többi földbe mélyített, esetenként padkás. Mellékletre nagyon kevés sírban akadtunk, ezek üveg- és kerámiatöredékek, vasszőgek és kapcsok, kevés gyöngy, ill. egy-egy érme és bronz hagymafejes fibula került elő a vázak mellől, ill. a sírföldből.

A kutatást 2011-ben folytatjuk.

A rendkívül jelentős számú leletanyag a paksi Városi Múzeumba került.

VÁRADY NÉ PÉTERFI ZSUZSANNA – SZABÓ ANTAL

381. Paks határa

(Tolna megye) Kö, Kú

Dózsa Gy. u. 23–25. (KÖH 74839): A paksi főutcának a Tánacsics utcai körforgalom és a Kereszt utca közötti szakasza átépítéséhez kapcsolódóan 2010 áprilisa és augusztusa között szakmai felügyeletet folytattam. Régészeti jelenséget mindössze két, az átlagos mélységű földmunkáknál mélyebben megbolygatott helyen rögzítettem. A Dózsa Gy. u. 23. előtt ásott 1,8×1,8 m alapterületű, kb. 2,5 m mély akna alsó fél métere leletes kultúrreteget vágott át, alján íves szélű, 20–40 cm széles késő középi objektumrészletet bontottam ki. A Dózsa